

درونی کردن ارزش‌های اسلامی در میان دانش‌آموزان از دیدگاه مربیان تربیتی (مطالعه موردی دبیرستان‌های دخترانه شهر همدان)

فخرالسادات نصیری*
شیرین ایزدی معز**
احمد حسین فلاحی***
ازدر شمخانی****

تاریخ دریافت مقاله: ۹۰/۶/۱۶
تاریخ تأیید مقاله: ۹۰/۸/۲۵

چکیده:

هدف عمده این تحقیق توصیفی-پیمایشی، بررسی درونی کردن ارزش‌های اسلامی در میان دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر همدان بود. جامعه آماری این پژوهش تمام مربیان پرورشی دبیرستان‌های دخترانه شهر همدان بودند ($N=134$) که با توجه به اهمیت موضوع و در دسترس بودن نمونه‌ها، تمام نمونه‌ها سرشماری گردیدند. ابزار تحقیق، پرسشنامه‌ای محقق ساخته، در قالب ۲۹ سنجش‌گر و به صورت طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای بود. روایی پرسشنامه، به تأیید پانل استادان راهنما، مشاور، متخصصین و کارشناسان مربوطه رسید و پایایی آن با محاسبه آلفای کرونباخ به میزان ۰/۹۲ به دست آمد. نتایج آزمون کای اسکور (۲۷) نشان داد که در سطح معناداری ۰/۰۱: ۱- بین شیوه‌های تربیتی مدیران، معاونان و مربیان پرورشی با درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت، ۲- بین محتوای دروس آموزشی و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت، ۳- بین فضای فیزیکی مدرسه و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت، ۴- بین اجرای برنامه‌های دینی مدارس و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت.

واژگان کلیدی: درونی کردن، ارزش‌های اسلامی، دانش‌آموزان، مربیان تربیتی، دبیرستان، همدان (شهر).

* استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه بوعلی‌سینا Email: fsnasiri2002@yahoo.com

** کارشناس ارشد علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان Email: sh.135926@yahoo.com

*** استادیار دانشگاه پیام نور همدان

**** کارشناس ارشد آموزش بزرگسالان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان Email: azhdar.shamkhani@yahoo.com

مقدمه

وفاداری می‌کنند؛ اما هر وقت که احساس آزادی و اختیار کنند، بی‌اعتقادی خود را نسبت به این ارزش‌ها نشان می‌دهند و این امر سبب ترویج روحیه تملق، چاپلوسی و ظاهرسازی، نفاق و... در جامعه می‌شود (خادمی، ۱۳۷۹: ۱۱). این تحقیق نیز سعی بر آن دارد تا از دیدگاه مسئولین مدرسه و به‌خصوص مربیان تربیتی عوامل تثبیت باورهای دینی در دانش‌آموزان را بررسی کند و به ارائه راهکار در این مورد بپردازد. در واقع با آگاهی از این موضوع که عوامل گوناگونی در درونی کردن ارزش‌های اسلامی نقش اساسی دارند؛ اما برای افزایش دقت و کیفیت عالی تحقیق، دامنه پژوهش، فقط به عوامل درون مدرسه‌ای محدود گردید.

هدف کلی

بررسی شیوه‌های درونی کردن ارزش‌های اسلامی در میان دانش‌آموزان با توجه به عوامل درون مدرسه‌ای

اهداف جزئی

۱. شناسایی رابطه بین شیوه‌های تربیتی مدیران، معاونان و مربیان پرورشی با درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان.
۲. شناسایی رابطه بین محتوای دروس آموزشی با درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان.
۳. شناسایی رابطه بین فضای فیزیکی مدرسه با درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان.
۴. شناسایی رابطه بین اجرای برنامه‌های دینی مدارس و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان.

فرضیه‌های تحقیق

۱. بین شیوه‌های تربیتی مدیران، معاونان و مربیان پرورشی با درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
۲. بین محتوای دروس آموزشی و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
۳. بین فضای فیزیکی مدرسه و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

ارزش‌ها و باورهای دینی، گرایز بشر را در جهت صحیح هدایت کرده و خواسته‌ها و تمایلات او را اصلاح کرده و انسان‌هایی برای جامعه تربیت می‌نماید که قادر به بالندگی کشورشان باشند. تربیت دینی شکوفا کردن قوای انسان به‌طور متعادل، هماهنگ و در چارچوب ارزش‌های الهی است (بیات و تلخایی، ۱۳۸۱: ۵۳). بر این اساس، رشد و تثبیت باورهای دینی به‌طور اعم در جامعه و به‌طور اخص در مورد دانش‌آموزان، در درون نظام آموزشی، یکی از مسائل اساسی و مهم کشور است. نهادهای مختلفی می‌توانند بر امر درونی کردن ارزش‌های دینی نقش داشته باشند؛ ولی اهمیت مراکز آموزشی در این بین بسیار زیاد است، به‌خصوص این‌که در جمهوری اسلامی ایران به مدارس و تربیت دینی، به‌خصوص در دوره دبیرستان، اهمیت ویژه‌ای داده می‌شود زیرا مراحل اولیه رشد و تکوین شخصیت در دوران نوجوانی تثبیت می‌شود و گاهی برای تمام عمر پایدار باقی می‌ماند. ما نیز بیش از هر زمان دیگر نیازمند تفکر و اندیشه درباره مؤثرترین روش‌های پرورش و تقویت احساس مذهبی و رفتار خداجویانه در میان جوانان و نوجوانان کشورمان هستیم. واضح است یکی از مکان‌هایی که ساعات بسیاری از وقت نوجوان را به‌خود اختصاص می‌دهد مدرسه است، اگر محیط مدرسه و مدیران و مربیان تربیتی طوری شکل داده شوند که به تثبیت باورهای نوجوان بپردازند، کمک بزرگی به اعتلای روح خداجوی نوجوان می‌کنند. هدایت نوجوان در مسیر رشد و سیراب کردن روح تشنه معنویات وی، یکی از اهداف مدارس است (قربانزاده، ۱۳۷۶: ۸۱).

تأکید بر تربیت دینی و اخلاقی و تقویت آن در دانش‌آموزان از این جهت اهمیت دارد که آنها در آینده‌ای نه چندان دور مسئولیت اداره جامعه را به عهده خواهند گرفت و اگر این تربیت، درست اتفاق بیفتد می‌توان امیدوار بود که آیندگان نیز در انتقال آن ارزش‌ها به نسل بعد موفق باشند. در این باره، درونی کردن ارزش‌ها می‌تواند به این هدف بزرگ جامه عمل پوشاند. مقصود از درونی کردن این است که جزئی از وجدان شخصی شود و اهمیت درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان این است که اگر این ارزش‌ها درونی نگردد تا مادامی که زور و اجبار وجود داشته باشد، دانش‌آموزان به صورت ظاهری نسبت به این ارزش‌ها اظهار

اسلام به ملل دیگر و پیشبرد آرمان‌های بزرگ اسلام بکوشید» (لقمانی، ۱۳۸۵: ۷۴-۷۳).

با کم‌رنگ شدن مسائل دینی و اخلاقی در جامعه و تلاش‌های بی‌وقفه دشمنان دین اسلام و تهاجمات فرهنگی ناشی از آن، سرنوشت ارزش‌هایی اسلامی ما به کجا خواهد انجامید؟ هر کس به سرنوشت این ملت و این کشور علاقمند است باید در راه تقویت ایمان ملت، در راه تقویت ایمان جوانان، در راه تدوین آنان و در راه تقویت پیوند جوانان با آرمان‌های اسلامی مجاهدت کند. آن کسانی که به عزت ایران اسلامی علاقه‌مندند باید تلاش کنند که روز به روز بر غیرت دینی مردم و جوانان و پایبندی دینی آنان بیفزایند.

جامعه اسلامی ما در حال گذر از یک جامعه سنتی به یک جامعه در حال توسعه است، این عامل در تغییر ساختار نظام ارزشی جامعه تأثیرگذار است، علاوه بر این با گسترش هر روزه وسایل ارتباط جمعی مثل ماهواره و اینترنت، عموم مردم به‌خصوص نسل جوان در معرض خطرات روزافزونی هستند و با توجه به اینکه در حال حاضر با مشکلاتی در باز تعریف نظام ارزشی روبرو هستیم، وظایف مسئولین آموزشی بسیار افزوده شده است.

اگرچه تاکنون مسئولان امر در راستای هر چه بیشتر آشنا کردن نسل جوان با فرهنگ و ارزش‌های دینی گام‌هایی را برداشته و امروز شاهد برگزاری مراسم و تشکل‌های مذهبی در مدارس هستیم؛ اما هنوز هم بسیاری از نوجوانان و جوانان در اثر نا‌آشنایی با باورهای دینی به بحران‌های هویتی مبتلا هستند. پس نیازمند انجام تحقیقات و پژوهش‌هایی برای رفع این معضلات هستیم تا با مطالعات دقیق بتوانیم راهکارهایی عملی را بیابیم تا گرایش نسل جوان به ارزش‌های دینی را افزایش دهیم.

دینداری در عصر ما، یک ضرورت است. ایمان راستین، ستونی محکم و تکیه‌گاهی امن، برای همه است تا در حوادث و اتفاقات به آن متمسک شده و از گمراهی نجات پیدا کنند. کسی که ایمان ندارد، مانند غریقی است که مدام در دریای متلاطم، اسیر تردید و بلا تکلیفی است و هر روز و هر ساعت به عقیده و نظریه‌ای متوسل می‌شود تا شاید از این مهلکه نجات یابد. تقویت

۴. آیا بین اجرای برنامه‌های دینی مدارس و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

سؤالات تحقیق

۱. آیا بین شیوه‌های تربیتی مدیران، معاونان و مربیان پرورشی با درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

۲. آیا بین محتوای دروس آموزشی و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

۳. آیا بین فضای فیزیکی مدرسه و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

۴. آیا بین اجرای برنامه‌های دینی مدارس و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

اهمیت و ضرورت

جوانان امروزه عهده‌دار مسئولیت‌های فردا خواهند بود، پس هرگونه سرمایه‌گذاری در جهت شناخت عوامل مؤثر تربیت و ریشه‌های مذهبی آنان در واقع یک سرمایه‌گذاری اساسی محسوب می‌شود که سلامت جامعه فردا را تضمین خواهد کرد. به‌خصوص جامعه ما که بیش از نیمی از جمعیت آن را جوانان به‌خود اختصاص داده‌اند و با توجه به تعالیم اسلامی که رسول گرامی اسلام (ص) مکرراً فرمودند: «وصیت می‌کنم شما را به تکریم و نیکی جوانان که دل‌های‌شان رقیق و پاک است و هنگامی که از سوی خدا به پیامبری مبعوث شدم، جوانان با من هم پیمان شدند و پیران با من مخالفت کردند». (مرادی، ۱۳۸۵: ۴۳)

دوره جوانی با هجوم انواع پرسش‌های دینی همراه می‌شود و در کنار عشق و علاقه به دانش دین و کنجکاوای بسیار در آن، دست‌های پنهان و پیدایی سعی در غبار آلوده کردن اذهان جوانان نسبت به باورهای دینی دارند. بی‌شک هرگاه آن عطش روحی و این پرسش‌های پی‌درپی با آموزه‌های دینی آشنا نشوند، با مشکلات زیادی روبرو خواهند شد. در تأکید بر نشر دین، امام خمینی در صحیفه نور جلد ۲۰ صفحه ۲۴۱ می‌فرماید: «در شناسایی اسلام بیشتر جدیت کنید، تعالیم مقدسه قرآن را بیاموزید و به‌کار بندید با کمال اخلاص در نشر و تبلیغ و معرفی

۵. استفاده از امکانات تربیت بدنی.

پژوهش دیگری با عنوان «بررسی راه‌های تقویت و حفظ دینداری و دین‌باوری نسل جوان در برابر تهاجم فرهنگی غرب» به‌وسیله دانشجویان احمدی‌نژاد و مجیدی در سال (۱۳۸۵) شده است. نتایج این تحقیق به این شرح است:

۱. خانواده نقش ارزنده‌ای در دین‌باوری و دینداری نسل جوان دارد. ۲. خانواده می‌تواند با ایجاد ایمان و خدا‌باوری جوان را در برابر تهاجم فرهنگی مقاوم می‌سازد. ۳. با بکارگیری ابزارهای مانند ورزش و کانون‌های قرآن و هنر در مدارس و مراکز علمی و آموزش دینداری را می‌توان اشاعه داد و با تهاجم فرهنگی غرب مقابله کرد و دینداری را از نسل جوان توسعه داد.

تحقیقی با عنوان «بررسی راهکارهای ایجاد گرایش به نماز در بین دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهرستان‌های خرم‌آباد و درود» به‌وسیله اشرف بهرامی (۱۳۸۰) انجام شده است. نتایج این تحقیق به این شرح است: بین گرایش به نماز در بین دانش‌آموزان دختر و پسر، تفاوت معناداری وجود دارد - گرایش دختران دوره راهنمایی به نماز نسبت به پسران قوی‌تر است - وجود نمازخانه در مدرسه و امکانات مناسب آن و اهمیت پدر و مادر در گرایش به نماز از دیگر عوامل مؤثر است.

تحقیق دیگری با عنوان «بررسی علل کم‌رنگ شدن مسائل دینی و اخلاقی در بین دانش‌آموزان متوسطه نظری و نقش مربیان پرورشی در تقویت ارزش‌های دینی و اخلاقی دانش‌آموزان اردبیل» به‌وسیله معرفت‌الله بیگدلی (۱۳۸۱) انجام شده است. نتایج این تحقیق به این شرح است:

۱. متغیرهای رفتاری فرهنگی حاکم بر مدارس، نگرش والدین به مسائل دینی و اخلاقی، رفتارهای اجتماعی حاکم بر مدارس، امکانات فیزیکی مدرسه، رفتارهای اجتماعی حاکم بر جامعه، رفتارهای مذهبی و اخلاقی دبیران تخصصی، ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری دبیران بینش و قرآن، ویژگی‌های دینی و اخلاقی والدین و رفتارهای مذهبی و اخلاقی مربیان پرورشی با کم‌رنگ شدن مسائل دینی و اخلاقی دانش‌آموزان رابطه معناداری داشته‌اند.

۲. نتایج این تحقیق نشان داد که رفتارهای حاکم بر مدرسه و نگرش والدین به مسائل دینی و اخلاقی به ترتیب بیشترین و کمترین تأثیر را در کم‌رنگ شدن مسائل دینی و اخلاقی

دین، به‌خصوص در نسل جوان به کنترل اضطرابات درونی (که از خصوصیات این سنین است) کمک کرده و در تعدیل غریزه جنسی که در نوجوانی بیدار شده است کمک شایانی می‌کند. دین کنترل فرد را در برابر آلودگی‌ها و گناهان افزایش داده و با متوجه کردن افراد نسبت به وظایف روزانه خود و تحت ضابطه قرار دادن روابط انسانی و اجتماعی، نقشی اساسی در تربیت دارد. همچنین تقویت تمایلات دینی در عصر حاضر به چند دلیل دارای اهمیت است.

۱. گسترش و تبلیغ آلودگی‌ها در جهان امروز،
 ۲. افزایش خطر اعتیاد به‌صورت همه‌جانبه،
 ۳. افزایش تبلیغات مسموم و زهرآگین علیه اسلام،
 ۴. سوءاستفاده از نام دین برای وارد کردن القانات نادرست در مردم،
 ۵. وجود دو راهی و شک و تردیدهای ناشی از ایس‌م‌های گوناگون در جهان،
 ۶. وجود تمایل شدید به بی‌قیدی و آزادی بی‌قید و شرط به‌خصوص در جوانان.
- پس نیاز به‌وسیله‌ای برای مهار نفس سرکش و خودخواهی‌های بدون مرز، نیازی ضروری است.

پیشینه تحقیق

در این بخش از پژوهش، تلاش شده است تا موضوع‌های مرتبط با درونی کردن ارزش‌های اسلامی به‌طور موجز مورد بررسی قرار گیرد.

علی رضایی (۱۳۸۷) تحقیقی با عنوان «بررسی راه‌های افزایش گرایش عملی جوانان به مسائل دینی از نگاه فرهنگ اسلامی» انجام داده است.

در این تحقیق در مورد راهکارهای رفع دین‌گریزی و گرایش به فرهنگ بیگانه چنین آمده است:

۱. ارائه الگوهای مناسب،
۲. تقویت بینش دینی جوانان و شناساندن فرهنگ غرب به آنان،
۳. زدودن فقر اقتصادی و اشتغال‌سازنده و مفید،
۴. پیشگیری از نفوذ عوامل فرهنگی دشمن،

دانش‌آموزان داشته‌اند.

پژوهش دیگری با عنوان «بررسی شیوه‌های جذب نوجوانان دختر به شرکت در مراسم مذهبی از دیدگاه دانش‌آموزان و دبیران ناحیه دو شهرستان همدان» به‌وسیله شهناز السادات حسینی (۱۳۸۱) انجام شده است. در یافته‌های این تحقیق آمده است: شرکت در مراسم مذهبی از قبیل نماز جماعت، نماز جمعه، مراسم و اعیاد مذهبی مراسم شبهای قدر و جلسات دینی در پرورش عواطف دینی نوجوانان و جوانان مؤثر است. مسئله بعد این است که دین فقط در اعمال عبادی مانند نماز و روزه خلاصه نمی‌شود؛ بلکه باید در سراسر زندگی جریان داشته باشد و اینکه ایمان مذهبی نیروی معنوی سرشاری را در نوجوان به‌وجود می‌آورد که به کمک آن می‌تواند مسیر پرفراز و نشیب این دوران را بهتر طی کند.

در این زمینه قربانزاده (۱۳۷۶) ابراز می‌دارد که مدارس در عصر حاضر به عنوان مهمترین نهاد در تربیت شخصی، اجتماعی و دینی کودکان و نوجوانان محسوب می‌گردند. وی معتقد است که عملکرد مدارس در بُعد تربیت دینی متأثر از فلسفه آموزش و پرورش کشور است و فلسفه تعلیم و تربیت نیز از تعالیم عالیه اسلام نشئت می‌گیرد (قربانزاده، ۱۳۷۶: ۵۶).

به‌زعم شیری وثیق (۱۳۸۲) در مدارس باید مشخص کرد که اجزای مؤثر چه عناصری هستند. مدیر، کارمندان، مربی، معلم و حتی خدمتگزار نقش تربیتی دارند، چه‌بسا خدمتگزار نامناسب، زحمات یک مجموعه را به باد دهد. همه آنهایی که در مدرسه هستند به‌فراخور حال خودشان اثر دارند؛ ولی اثر مدرسه فقط در این نیست. مدرسه از طریق برنامه آموزشی، کتاب‌های درسی و محتوای آن‌ها می‌تواند تأثیر بگذارد و این خیلی مهم است. هر کدام از ما که به دوران کودکی خودمان برمی‌گردیم می‌بینیم بسیاری از تصویرهایی که راجع به دنیا داریم و قضاوت‌هایی که در مورد امور می‌کنیم، براساس همان اطلاعاتی است که از کتاب‌های درسی خود در دوران کودکی فرا گرفته‌ایم، زیرا بعداً وقت نمی‌کنیم؛ راجع به خیلی از امور دیگر چیزی بخوانیم. کتاب‌های درسی و همچنین امکانات آموزشی و تربیتی، خیلی مهم هستند و از نظر تربیت دینی اثر دارند. برای این که مربی بتواند به ذهن کودک راه پیدا کند، باید به دل او راه پیدا کند، زیرا

کودک یا نوجوان فقط وقتی می‌تواند درست فکر کند که درست احساس کند. در واقع ارتباط صحیح پلی است برای انتقال ارزش‌ها و تربیت دینی. با الهام از روایات ائمه معصومین (علیهم‌السلام) و بهره‌گیری از شیوه‌های مناسب می‌توان با دانش‌آموزان ارتباط صحیح برقرار کرد که به‌نوبه خود می‌تواند زمینه‌ساز پرورش دینی و فکری آنان باشد (شیری وثیق، ۱۳۸۲: ۲۷).

در این خصوص، احمدی (۱۳۸۰) معتقد است که برای ترغیب کودکان و نوجوانان به امور دینی، اصلی‌ترین روش، تشویق است؛ زیرا تعلیم و تربیت اسلامی بر سهولت، محبت و ملامت تأکید دارد. وانگهی از طریق تشویق می‌توان انگیزه و میل فطری او را به مهر، محبت و قدردانی تأمین و اعتماد او را جلب کرد. وی می‌افزاید در صورتی که تشویق مؤثر واقع نشود و خطا و تخلفی از سوی متربی صورت گیرد؛ به‌منظور آگاهی دادن به او و جلوگیری از سهل‌انگاری در انجام امور دینی می‌توان ابتدا به انذار و سپس به تنبیه روی آورد و منظور از تنبیه در اینجا تنبیه بدنی نیست؛ بلکه در درجه اول استفاده از روش‌هایی است که کودک را از انجام کارهای نامطلوب (مانند نماز نخواندن) ناخشنود کند. بی‌توجهی، قهر کوتاه‌مدت سرزنش، محروم‌سازی و امثال آن از شیوه‌های تنبیهی هستند که جنبه انسانی داشته و برای تنبیه، بهتر است از آنها استفاده شود، نه تنبیه بدنی (احمدی، ۱۳۸۰: ۱۴۳).

برخی از نویسندگان نیز (۱۳۸۶) از روش الگویی، به‌عنوان یکی از روش‌های تربیت انسان سخن به میان آورده‌اند. آنها معتقدند که تربیت ابتدایی انسان به‌طور طبیعی با روش الگویی شکل می‌گیرد، به این صورت که کودک در چند سال نخست زندگی خود، همه کارهایش را از افراد پیرامون خود که در درجه اول پدر و مادر اویند، الگوبرداری می‌کند و با تقلید از آنان رشد می‌کند و ساختار تربیتی‌اش سامان می‌یابد. از این رو، روش الگویی در سازمان دادن شخصیت و رفتار کودک، نقش به‌سزایی دارد. غریزه تقلید یکی از غرایز نیرومند و ریشه‌دار در انسان است. به برکت وجود همین غریزه است که کودک بسیاری از رسوم زندگی، آداب معاشرت، غذا خوردن، لباس پوشیدن، طرز تکلم، ادای کلمات و جمله‌ها را از پدر و مادر و سایر معاشران فرا می‌گیرد و به‌کار می‌بندد. چشم و گوش کودکان و نوجوانان چون

دیوبی در رابطه با عدم موفقیت در اجرای عبادت روزانه در مدارس متوسطه ایالات متحده استفاده کرده است. در این مطالعه پیرامون مسائل ذیل بررسی به عمل آمده است.

۱. چرا ما نتوانستیم اجرای آزمایشی انواع مختلف عبادت را در مدارس انجام دهیم؟ آیا در جابجایی گروه‌ها ناموفق بوده‌ایم؟
۲. چرا معلم به عنوان مدل اخلاقی خوب نتوانسته نقش خود را ایفا کند، قبل از آنکه دانش‌آموزان در برنامه‌های عبادی شرکت نمایند؟

۳. آیا یک عبادت‌کننده واقعی که ایدئال مردم است وجود دارد؟
۴. چه اشتباهی در عقاید صاحب‌نظران محلی و ایالتی پیرامون چگونگی اجرای عبادت در مدارس وجود دارد؟

۵. آیا آزادی مذهب در مورد آنهایی که امروزه می‌خواهند در مدارس نماز برگزار کنند، محدود شده است؟
بررسی نتایج نشان می‌دهد که به سؤالات ۱ تا ۳ و ۵ پاسخ منفی داده شده است. سؤال ۴ نیز به‌واسطه آن که نظر توأمی صاحب‌نظران ایالات متحده به‌طور مجموع در نظر گرفته شده، رد گردید و مورد بررسی قرار نگرفت.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از دسته تحقیقات توصیفی و از نوع پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش مربیان پرورشی دبیرستان‌های دخترانه شهر همدان بودند که براساس اطلاعات موجود در مرکز آمار سازمان آموزش و پرورش استان همدان تعداد کل آنان ۱۳۴ نفر اعلام شد. با توجه به اهمیت موضوع و در دسترس بودن نمونه‌ها، تمام نمونه‌ها سرشماری گردیدند. ابزار تحقیق، پرسش‌نامه‌ای محقق ساخته، در قالب ۲۹ سنجش‌گر و به صورت طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای بود. برای سنجش روایی پرسشنامه، از نظرات و دیدگاه‌های استادان راهنما، مشاور، متخصصین و کارشناسان مربوطه استفاده شد و آنان روایی سؤالات به‌کار برده شده در پرسشنامه را تأیید کردند. برای محاسبه پایایی ابزار پژوهش در یک مطالعه مقدماتی نظرات ۲۴ نفر از مربیان پرورشی جمع‌آوری گردید و سپس با استفاده از برنامه نرم‌افزاری SPSS (مهمترین ابزار تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق) مقدار

دریجه‌ای باز است، می‌بینند و می‌شنوند و ذهنشان چون آینه‌ای است که هر چیزی در آن منعکس می‌شود، با این تفاوت که آینه عکس اشیا را در خود نگه نمی‌دارد؛ ولی ذهن کودکان و نوجوانان اینها را در خود نگه می‌دارد. بنابراین والدین و مربیان می‌توانند فعالیت‌ها و رفتارهای دینی و مذهبی خود را به‌گونه‌ای هماهنگ کنند که فرزندان، متوجه شوند و الگوی ذهنی آنان را در انجام این امور شکل دهند (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۶: ۲۳۴).

خلجی (۱۳۸۹) به نیروی محبت در تربیت انسان اشاره کرده است. به اعتقاد وی، این نیرو از نظر تربیتی، نیروی عظیم و کارساز است و بهترین تربیت آن است که به‌این روش تحقق یابد، زیرا محبت با فطرت و سرشت آدمی سازگاری زیادی دارد و پذیرش آنها از ناحیه درون و بدون هیچگونه تحمیلی است. ضرورت و اهمیت به‌کارگیری روش محبت از این روست که محبت اطاعت‌آور است و سبب همسانی و همراهی فرزند با والدین و مربی می‌شود. از حضرت علی (ع) نقل شده است که از رسول خدا (ص) درباره روش و سنت آن حضرت پرسیدم، فرمودند: «محبت بنیاد و اساس روش و سنت من است» (خلجی، ۱۳۸۹: ۱۸۷).

خلجی (۱۳۸۹) از جمله روش‌های تربیت انسان را روش معرفت و بصیرت بر می‌شمرد. وی با استناد به آیه ۱۰۴ سوره مبارکه انعام و نیز ذکر حدیثی گرانبه از پیامبر عظیم‌الشان اسلام (ص) بر بصیرت تأکید می‌ورزد (خلجی، ۱۳۸۹: ۸۹). عطاران (۱۳۶۸) یکی از وسایل تعلیم و تربیت انسان را داستان می‌داند. وی براساس شواهد تاریخی اظهار می‌دارد که داستان و قصه یک وسیله رایج و عمومی در میان همه اقوام و ملل بوده است و معمولاً هر زمان، نقالانی حرفه‌ای وجود داشته‌اند که در مجامع عمومی برای مردم قصه می‌گفته‌اند. حتی فلاسفه بزرگی مانند افلاطون نیز بر ارزش و اهمیت داستان‌ها و افسانه‌ها در تربیت انسان اصرار ورزیده‌اند (عطاران، ۱۳۶۸: ۱۲۳).

رومانوسکی^۱ (۲۰۰۲) در پژوهشی افزایش بی‌حرمتی به مدارس را مورد تأکید قرار داد. دفاع از اجرای عبادت در مدارس را نیاز مبرم و ضروری دانسته است. این مسئله درک نظرات پیرامون کلیسا- دولت و فهم فرهنگی را ایجاب می‌نماید. در مطالعه‌ای بانر (۱۹۹۵) از نظرات ویلیام جیمز و جان

یافته‌ها

الف) نتایج مربوط به سؤالات تحقیق در جدول ۱، نتایج مربوط به سؤالات تحقیق از دیدگاه مربیان تربیتی با توجه به طیف لیکرت آورده شده است. همان‌طوری که ملاحظه می‌گردد به استثنای سؤالات ۱۵، ۱۷ و ۱۸، در بقیه موارد دیدگاه مربیان در حد زیاد و بسیار زیاد بوده است. به عبارت

آلفای کرونباخ آن به میزان ۰/۹۲ به‌دست آمد که نشانگر قابل قبول بودن میزان پایایی ابزار گردآوری اطلاعات بود. به‌منظور بررسی فرضیه‌ها پژوهش، از آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، درصد انحراف معیار، واریانس برای توصیف اطلاعات به‌دست آمده در پژوهش) و آمار استنباطی (آزمون جهت آزمون فرضیات پژوهش) بهره‌گیری شد.

جدول ۱. نتایج مربوط به سؤالات پژوهش با توجه به طیف لیکرت

ردیف	گویه‌ها	میزان اهمیت از دیدگاه مربیان			
		خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم
۱	وجود نمازخانه مناسب در مدرسه	۵۴/۵	۲۹/۹	۱۱/۲	۱/۵
۲	وجود وضوخانه مناسب در مدرسه	۵۵/۲	۲۷/۶	۱۴/۲	۰
۳	وجود کتابخانه مجهز به کتاب‌های دینی در مدرسه	۴۴	۲۶/۹	۲۶/۱	۳
۴	وجود اتاق مشاوره مناسب در مدرسه	۳۶/۶	۳۲/۱	۲۴/۶	۵/۲
۵	بسیج دانش‌آموزی و فعالیت‌های دینی آن	۲۹/۱	۳۴/۳	۲۹/۹	۳/۷
۶	ستاد اقامه نماز در مدرسه	۳۸/۸	۳۴/۳	۲۰/۱	۵/۲
۷	مناسب بودن امکانات فیزیکی مدرسه (نمازخانه، وضوخانه، مکتب و ...)	۴۷	۲۹/۹	۱۸/۷	۴/۵
۸	نصب شعائر اسلامی بر فضای فیزیکی مدرسه به صورت پوستر، تراکت و ...	۲۹/۱	۳۴/۳	۳۲/۸	۳/۷
۹	نقش ارشادی کارکنان مدرسه (مدیر، معاون، مربی پرورشی و ...) در رعایت مسائل مذهبی	۳۱/۳	۳۶/۶	۲۹/۹	۲/۲
۱۰	بیان نکات لازم در مورد مسائل دینی	۳۹/۶	۴۴/۸	۱۴/۹	۰
۱۱	استفاده کارکنان مدرسه از روش‌های مشروع در رشد و تقویت باورهای دینی دانش‌آموزان	۱۸/۷	۴۳/۳	۲۸/۴	۸/۲
۱۲	تشویق و تحسین برگزیدگان مسابقات دینی و مذهبی	۳۸/۱	۵۰	۹	۲/۲
۱۳	حفظ و تکریم شخصیت دانش‌آموزان در ارتباطات	۵۴/۵	۴۱	۴/۵	۰
۱۴	اغماض و چشم‌پوشی از برخی ضعف‌های اخلاقی دانش‌آموزان	۲۰/۹	۴۸/۵	۲۸/۴	۲/۲
۱۵	محتوای دروس مرتبط با نیازهای مذهبی و مسائل دینی دانش‌آموزان	۱۵/۷	۲۰/۱	۵۱/۵	۷/۵
۱۶	توانایی و تسلط کافی دبیران دروس دینی بر مطالب درسی	۴۴/۸	۴۳/۳	۷/۵	۱/۵
۱۷	کتاب درسی دین و زندگی	۹	۳۸/۱	۴۱	۹/۷
۱۸	جذابیت کتاب‌های دین و زندگی	۶/۷	۱۳/۴	۶۳/۴	۱۲/۷
۱۹	بیان آیات و روایات و احادیث از سوی دبیران غیر دروس دینی	۴۴/۸	۴۴	۶/۷	۳/۷
۲۰	زیبایی کتاب و استفاده از تصاویر در کتاب‌های دینی	۳۲/۱	۴۵/۵	۱۹/۴	۳
۲۱	ذکر و بیان ارزش‌های اسلامی با زبان ساده و قابل فهم در کتب درسی	۴۰/۳	۵۱/۵	۸/۲	۰
۲۲	استفاده از روحانیون و افراد مطلع در اجرای برنامه‌های دینی	۳۹/۶	۵۰/۷	۷/۵	۱/۵
۲۳	برگزاری جلسات گفتگوی مذهبی و دینی	۳۳/۶	۵۶/۷	۹	۰/۷
۲۴	رعایت شئون اسلامی توسط کارکنان مدرسه	۵۲/۲	۳۵/۱	۹	۳/۷
۲۵	رابطه عاطفی و اجتماعی مناسب دبیر دین و زندگی با دانش‌آموزان	۵۷/۵	۳۸/۱	۳	۱/۵
۲۶	اجرای قوانین اسلامی در مدرسه	۳۲/۸	۴۷	۱۶/۴	۲/۲
۲۷	برگزاری اردوهای تفریحی و مذهبی	۴۱/۸	۳۲/۸	۲۱/۶	۰/۷
۲۸	مربی پرورشی به عنوان الگوی اسلامی در مدرسه	۴۲/۵	۴۶/۳	۹	۲/۲
۲۹	ایفای نقش الگوی اسلامی مربی پرورشی در مدرسه	۴۱/۸	۴۷	۸/۲	۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲. نتایج سنجش متغیرهای تحقیق

ردیف	متغیرهای تحقیق					
	کمتر از حد میانگین		در حد میانگین		بالاتر از حد میانگین	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱	۱۹	۱۴/۲	۴۳	۳۲/۱	۷۲	۵۳/۷
۲	۲۲	۱۶/۴	۴۵	۳۳/۶	۶۷	۵۰
۳	۲	۱/۵	۷	۵/۲	۱۲۵	۹۳/۳
۴	۲۰	۱۴/۹	۴۶	۳۴/۳	۶۸	۵۰/۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق

دیگر، مربیان تربیتی اهمیت گویه‌های تحقیق را در حد زیاد و وجود دارد.

بسیار زیاد دانسته‌اند. در جدول ۳، نتایج حاصل از بررسی فرضیه اول تحقیق

ارائه شده است. همانطوری که ملاحظه می‌گردد ۲۸ محاسبه شده (۳۱/۵۳۷) از مقدار بحرانی جدول با درجه آزادی ۲ در سطح ۹۹ درصد بزرگتر است. بنابراین میان شیوه‌های تربیتی مدیران، معاونان و مربیان پرورشی با درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه معناداری در سطح ۱٪ وجود دارد. بنابراین فرض H_1 تأیید و فرض H_0 رد می‌شود.

فرضیه دوم: بین محتوای دروس آموزشی و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد. نتایج جدول ۴، مبین نتایج حاصل از بررسی فرضیه دوم تحقیق می‌باشد. همان طوری که ملاحظه می‌گردد ۲۸ محاسبه شده (۲۲/۶۷۲) از مقدار بحرانی جدول با درجه آزادی ۲ در سطح ۹۹ درصد بزرگتر است، این نتایج نشان می‌دهد که بین محتوای دروس آموزشی و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه معناداری در سطح ۱٪ وجود دارد. از این رو فرض یک تأیید می‌گردد و فرض صفر رد می‌شود.

فرضیه سوم: بین فضای فیزیکی مدرسه و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد. نتایج بررسی فرضیه‌های تحقیق فرضیه اول: بین شیوه‌های تربیتی مدیران، معاونان و مربیان پرورشی با درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه

جدول ۳. نتایج بررسی فرضیه اول تحقیق

طبقات	تعداد مشاهده شده (o)	تعداد مورد انتظار (e)	درجه آزادی	χ^2	سطح معناداری
کمتر از حد میانگین	۱۹	۴۴/۷	۲	۳۱/۵۳۷	۰/۰۰۱
در حد میانگین	۴۳	۴۴/۷			
بالاتر از حد میانگین	۷۲	۴۴/۷			

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۴. نتایج بررسی فرضیه دوم تحقیق

سطح معناداری	χ^2	درجه آزادی	تعداد مورد انتظار (e)	تعداد مشاهده شده (o)	طبقات
۰/۰۰۱	۲۲/۶۷۲	۲	۴۴/۷	۲۲	کمتر از حد میانگین
			۴۴/۷	۴۵	در حد میانگین
			۴۴/۷	۶۷	بالاتر از حد میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بحث، نتیجه‌گیری

نتایج مربوط به فرضیه اول تحقیق نشان داد که بین شیوه‌های تربیتی مدیران، معاونان و مربیان پرورشی با درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت. مربیان و مسئولین مدرسه می‌توانند از روش تشویق، روش الگویی، روش محبت، روش بصیرت بخشی و روش قصه‌گویی استفاده کرده تا در درونی کردن ارزش‌های اسلامی، تأثیر بیشتری داشته باشند. همچنین شیوه‌های تربیتی آئمه که چگونه اعتقادات و ایمان را در پیروان خود نهادینه می‌کردند، می‌تواند بهترین الگو برای ما باشد. پرسش‌های ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۹، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹ سؤالات مربوط به فرضیه اول بودند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مربیان باید مسائل مذهبی را به دانش‌آموزان گوشزد کنند، همچنین شخصیت دانش‌آموزان را محترم بشمارند. دبیران دروس غیردینی هم، به ذکر و بیان ارزش‌های اسلامی بپردازند. خود مسئولین مدرسه شئون اسلامی را رعایت کنند. مسئولین مدرسه رابطه عاطفی خوبی با دانش‌آموزان داشته باشند، قوانین اسلامی در مدرسه اجرا شود و مربیان پرورشی خودشان الگو

ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد. مندرجات جدول ۵، نتایج حاصل از بررسی فرضیه سوم تحقیق را نشان می‌دهد، همانطوری که ملاحظه می‌گردد χ^2 محاسبه شده (۲۱۷) از مقدار بحرانی جدول با درجه آزادی ۲ در سطح ۹۹ درصد بزرگتر است، بنابراین نتایج بیانگر آنند که بین فضای فیزیکی مدرسه و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری در سطح ۱٪ وجود دارد. پس فرض یک تأیید می‌شود و فرض صفر رد می‌گردد. فرضیه چهارم: بین اجرای برنامه‌های دینی در مدارس و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد. در جدول ۶، نتایج حاصل از بررسی فرضیه چهارم تحقیق ارائه شده است. همانطوری که ملاحظه می‌گردد χ^2 محاسبه شده (۲۵/۸۵۱) از مقدار بحرانی جدول با درجه آزادی ۲ در سطح ۹۹ درصد بزرگتر است مندرجات این جدول گویای آن است که بین اجرای برنامه‌های دینی در مدارس و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه معناداری در سطح ۱٪ وجود دارد. بنابراین فرض خلاف تأیید و فرض صفر رد می‌گردد.

جدول ۵. نتایج بررسی فرضیه سوم تحقیق

سطح معناداری	χ^2	درجه آزادی	تعداد مورد انتظار (e)	تعداد مشاهده شده (o)	طبقات
۰/۰۰۱	۲۱۷	۲	۴۴/۷	۲	کمتر از حد میانگین
			۴۴/۷	۷	در حد میانگین
			۴۴/۷	۱۲۵	بالاتر از حد میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۶. نتایج بررسی فرضیه چهارم تحقیق

سطح معناداری	χ^2	درجه آزادی	تعداد مورد انتظار (e)	تعداد مشاهده شده (o)	طبقات
۰/۰۰۱	۲۵/۸۵۱	۲	۴۴/۷	۲۰	کمتر از حد میانگین
			۴۴/۷	۴۶	در حد میانگین
			۴۴/۷	۶۸	بالاتر از حد میانگین

مأخذ: یافته‌های تحقیق

سؤالات ۸،۷،۴،۲،۱ پرسش‌های مربوط به این فرضیه بودند. تأیید شدن این فرضیه نشان داد در مدرسه باید توجه بیشتری به ایجاد و بهینه‌سازی نمازخانه و وضوخانه و کتابخانه و اتاق مشاوره مناسب شود و شعائر اسلامی هم با ظاهری جذاب بر دیوار مدارس نصب شود. بنابراین پیشنهاد می‌شود که در نحوه آرایش فضای فیزیکی مدرسه باید دقت شود و فضا طوری مهیا و آماده گردد که تداعی‌کننده ارزش‌های اسلامی و در جهت رشد و ارتقای اعتقادات مذهبی دانش‌آموزان باشد.

با توجه به بررسی فرضیه چهارم معلوم گردید که بین اجرای برنامه‌های دینی مدارس و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت. چند اصلی که منجر به تعمیق فرهنگ دینی در دانش‌آموزان می‌شود، به‌طور خلاصه اشاره می‌شود. اولین اصل، اصل وحدت و یکپارچگی است با توجه به اینکه دین اسلام نقطه مرکزی ارزش‌های اسلامی است، می‌توان جامعه‌ای توحیدی و نظامی الهی را پایه‌گذاری کرد که بهترین نقطه شروع آن مدرسه است، جایی که تعداد زیادی هم سن و هم جنس کنار هم جمع‌اند. اصل دوم اصل استقلال است. استقلال، به معنای بریدن از غیر و وابستگی فقط و فقط به خداست. برنامه‌های دینی مدارس و جلسات پرسش و پاسخ آن باید وابستگی به غیر خدا را مردود شمارند. در نهایت مهمترین اصل، اصل حضور در عرصه‌های اجتماعی است که مدرسه با اجرای برنامه‌های دینی خود، به بهترین شکل این عرصه را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد. این نتیجه با نتایج تحقیق شیری وثیق (۱۳۸۲) مطابقت دارد، از این جهت که در هر دو به اجرای برنامه‌های دینی مدارس توجه شده است، پس بایستی در مدارس در برگزاری مراسم دینی همت گماشت. همچنین این نتیجه با تحقیق هاشمی (۱۳۸۰) همخوانی دارد، به‌گونه‌ای که باید در مدارس جلسات پرسش و پاسخ برگزار گردد و افراد مطلع به شبهات دینی دانش‌آموزان پاسخ گویند. همچنین پژوهش حسینی (۱۳۸۱) مطابقت کامل با این نتیجه دارد، به‌طوری که در هر دو به نقش مهم شرکت در مراسم مذهبی اشاره شده است. مدرسه به بهترین نحو با اجرای مراسم مذهبی می‌تواند در تقویت باورها در دانش‌آموزان مؤثر باشد.

سؤالات ۵، ۶، ۱۲، ۲۲، ۲۳، ۲۷ پرسش‌های مربوط به این فرضیه

باشند. با توجه به این که شیوه‌های تربیتی مسئولین مدرسه در درونی کردن ارزش‌های اسلامی مؤثر است، پس پیشنهاد می‌گردد که مسئولین محترم مدارس اعم از مدیر، معاونان و مربیان پرورشی باید شیوه‌هایی را به کار بگیرند که بر درونی کردن ارزش‌های اسلامی، اثر مثبت داشته باشد.

در خصوص فرضیه دوم مشخص شد که بین محتوای دروس آموزشی و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت. تحقیق بیات و تلخایی (۱۳۸۱) با این نتیجه مطابقت دارد، که در این تحقیق هم آمده است. دست‌اندرکاران باید محتوای آموزش را با نیازهای کودکان و نوجوانان تطبیق نمایند. همچنین تحقیق زهرا مرادی (۱۳۸۵) با تحقیق حاضر مشابهت دارد. در هر دو به این که محتوای دروس دینی باید حساب شده و مطابق با فهم و کشش ذهنی دانش‌آموزان باشد، اشاره شده است.

سؤالات ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۲۰ پرسش‌های مربوط به این فرضیه بودند. با توجه به این که محتوای دروس دینی تأثیر زیادی در درونی کردن ارزش‌های اسلامی دارد، بنابراین پیشنهاد می‌گردد که در بهبود محتوای دروس دینی بیشتر تلاش شود. همچنین در کتاب‌های دینی و مذهبی به‌خصوص دین و زندگی از تصاویر زیبا استفاده شود و ظاهر کتاب هم جذاب باشد. پس دست‌اندرکاران باید محتوای دروس آموزشی را طوری انتخاب کنند تا بر درونی کردن ارزش‌های اسلامی اثر مثبت داشته باشد.

نتایج بررسی فرضیه سوم نشان داد که بین فضای فیزیکی مدرسه و درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان رابطه وجود داشت. فضای فیزیکی باید باعث رغبت و تمایل دانش‌آموزان و ارزش‌های اسلامی باشد. معطر و خوشبو کردن نمازخانه و رنگ‌آمیزی شاد آن، تنظیف و تمیزی وضوخانه و نصب شعائر اسلامی بر فضای فیزیکی مدرسه می‌تواند کمک مؤثری به درونی شدن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان باشد. این نتیجه با تحقیق بیگدلی (۱۳۸۱) مطابقت دارد که هر دو به نقش امکانات فیزیکی مدرسه اشاره شده است. همچنین نتایج تحقیق بهرامی (۱۳۸۰)، با نتیجه تحقیق مشابه دارد که در هر دو به وجود نمازخانه در مدرسه و امکانات مناسب آن و نقش مهمی که در تقویت باورهای دینی دانش‌آموزان دارد، اشاره شده است.

عبارت از اخلاق اسلامی، توکل به خدا ایمان و علاقه به اسلام بود». بنابراین با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود.

پیشنهادها

- پیشنهاد می‌شود کارکنان مدرسه در مراسم مذهبی پیرامون مسائل مذهبی و ضرورت انجام آن، نکات لازم را به دانش‌آموزان گوشزد کنند و عوامل مدرسه در ارتباطات در تکریم شخصیت دانش‌آموزان اهتمام ورزند.

- پیشنهاد می‌شود تا حد امکان از ضعف‌های اخلاقی دانش‌آموزان چشم‌پوشی شود و در انتخاب دبیران دینی توانا و دارای تسلط کافی بر مطالب درسی، تلاش بیشتری شود.

- با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهاد می‌شود دبیران دروس غیردینی هم از آیات قرآن و روایات معصومین در تدریس خود بهره بگیرند و نیز کارکنان مدرسه شئون اسلامی را رعایت کرده و در اجرای قوانین اسلامی در مدرسه بکوشند.

- با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهاد می‌شود دبیران دین و زندگی رابطه عاطفی و اجتماعی مناسبی با دانش‌آموزان داشته باشند و پیشنهاد می‌شود مربیان پرورشی خود الگوی مناسبی در عمل به تعلیم اسلامی باشند.

- پیشنهاد می‌شود در غنی‌سازی بیشتر کتاب دین و زندگی اهتمام بیشتری شود و در زیباسازی کتاب‌های دینی و استفاده از تصاویر در این کتاب‌ها تلاش بیشتری شود.

- پیشنهاد می‌شود ارزش‌های اسلامی با زبان قابل فهم و ساده در کتب درسی گنجانده شود نه با الفاظ فلسفی و ثقیل و در بهینه‌سازی نمازخانه، وضوخانه، کتابخانه و اتاق مشاوره تلاش بیشتری شود.

- پیشنهاد می‌شود در نصب شعائر مناسب در مدرسه اهتمام بیشتری شود و در بهینه‌سازی فعالیت‌های دینی بسیج دانش‌آموزی و ستاد اقامه نماز کوشش بیشتری شود

- با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهاد می‌شود مسابقات مذهبی در مدارس اجرا شده و به نحو شایسته‌ای برگزارکنندگان این مسابقات تشویق شوند.

- پیشنهاد می‌شود در مدارس از روحانیون و افراد مطلع

بودند. تأیید فرضیه چهارم نیز با توجه به سؤالات مربوط به آن نشان داد که چون بسیج دانش‌آموزی و ستاد اقامه نماز نقش مهمی در درونی کردن ارزش‌های اسلامی دارند به بهینه‌سازی فعالیت‌هایشان توجه بیشتری شود و برگزارکنندگان مسابقات مذهبی تشویق شوند. در برنامه‌های دینی مدارس از روحانیون و افراد مطلع استفاده شود و جلسات گفتگوی مذهبی بین افراد مطلع و دانش‌آموزان ترتیب داده شود. بنابراین پیشنهاد می‌گردد که برنامه‌های دینی مدارس، طوری ترتیب داده شوند که بر نهادینه کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان اثر مثبت داشته باشند. نتیجه اینکه براساس مطالب یاد شده می‌توان با رفتارهای الگویی مسئولین مدرسه، با آرایش دادن فضای مدرسه، آن گونه که در شأن ارزش‌های اصیل اسلامی باشد، با آرایش زیبای فضای مدرسه و نمازخانه و برنامه‌های پرمحتوای صبحگاهی در نهادینه کردن ارزش‌های اسلامی در مدرسه توفیق بیشتری به‌دست آورد و جوانان و نوجوانان عزیز کشورمان را در امر دین باوری، یاری کرد و چه امر به معروفی، از این زیباتر و پر محتواتر و در درگاه الهی ارزشمندتر. امر به ارزش‌های دینی، آن هم در جوانان و درونی و همیشگی کردن آن. از فضایی به نام مدرسه باید متشکر بود و بیشتر از آن از خدای مهربان و عزیز که این فضا را در اختیار ما نهاده تا با امر به نیکی‌ها و تأثیر نهادن بر جوانان توشه‌ای را برای آخرت خود فراهم کنیم.

بی‌تردید جلوی وزیدن بادهای سرد، خشن و مسموم را نمی‌توان گرفت؛ اما می‌توان با بر تن داشتن بالاپوشی، از تأثیر آن به مغز استخوان جلوگیری کرد. طوفان تهاجم ضد ارزشی غرب علیه فرهنگ و تفکر دینی، سالیان بسیاری است که آغاز شده و در سال‌های اخیر شدت سرسام آوری یافته است، که غفلت از تهیه بالاپوشی سترگ به اندام نسل جوان کشور گناهی نابخشودنی و موجب نفوذ فساد به عمق وجود نسل‌های حال و آینده خواهد شد. مقام معظم رهبری چه زیبا فرمودند: «دشمن با یک محاسبه فهمید که جمهوری اسلامی را با تهاجم نظامی نمی‌شود از بین برد. محاسبه آن‌ها غلط از آب درآمده بود. همین‌طور دیدند با محاصره اقتصادی هم نمی‌شود کاری کرد. بنابراین فهمیدند که باید عقبه ما را بمباران کنند. عقبه ما در مبارزات ملت ایران با قدرت استکبار جهانی، عبارت از فرهنگ ما بود. منطقه عقبه ما

استفاده بیشتری شود و جلسات مذهبی بیشتری در مدارس ترتیب داده شود.

منابع

- احمدی، احمد. (۱۳۸۰). «اصول و روش‌های تربیت در اسلام»، تهران: انتشارات واحد فوق برنامه جهاد دانشگاهی.
- احمدی‌نژاد، علی و مجیدی، رضا. (۱۳۸۵). «بررسی راه‌های تقویت و حفظ دینداری و دین باوری نسل جوان در برابر تهاجم فرهنگی غرب» پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد.
- بهرامی، اشرف. (۱۳۸۰). «بررسی راهکارهای ایجاد گرایش به نماز در بین دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهرستان‌های خرم‌آباد و درود»، طرح پژوهشی سازمان آموزش و پرورش استان لرستان.
- بیات، یحیی و تلخابی، محمود. (۱۳۸۱). «بررسی میزان آگاهی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه استان زنجان از احکام دینی»، طرح پژوهشی سازمان آموزش و پرورش استان زنجان.
- بیگدلی، معرفت‌الله. (۱۳۸۱). «بررسی علل کم‌رنگ شدن مسائل دینی و اخلاقی در بین دانش‌آموزان متوسطه نظری و نقش مربیان پرورشی در تقویت ارزش‌های دینی و اخلاقی دانش‌آموزان در استان اردبیل»، طرح پژوهشی با استفاده از اعتبارات شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان اردبیل.
- جمعی از نویسندگان. (۱۳۸۶). «مجموعه مقالات نماز و خانواده»، تهران: انتشارات اولیاء و مربیان.
- حسینی، شهناز. (۱۳۸۱). «بررسی شیوه‌های جذب نوجوانان دختر به شرکت در مراسم مذهبی از دیدگاه دانش‌آموزان و دبیران ناحیه ۲ شهر همدان»، طرح پژوهشی سازمان آموزش و پرورش استان همدان.
- خادمی، عین‌الله. (۱۳۷۹). «بررسی عوامل مؤثر در درونی کردن ارزش‌های اسلامی در دانش‌آموزان»، تهران: انتشارات اداره کل آموزش و پرورش.
- خلجی، حسن. (۱۳۸۹). «شیوه‌های قرآنی نهادینه کردن ارزش‌های دینی در کودکان و نوجوانان» بی‌جا.
- رضایی، علی. (۱۳۸۷). «بررسی راه‌های افزایش گرایش عملی جوانان به مسائل دینی از نگاه فرهنگ اسلامی» پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته کلام و فلسفه اسلامی، اراک، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.
- شیرینی وثیق، احمد. (۱۳۸۲). «بررسی شیوه‌های جدید تربیت دینی دانش‌آموزان از دیدگاه دانشمندان تعلیم و تربیت» طرح پژوهشی سازمان آموزش و پرورش استان همدان.
- عطاران، محمد. (۱۳۶۸). «آرای مربیان بزرگ مسلمان در مورد تربیت کودک»، تهران: وزارت آموزش و پرورش دفتر امور کمک آموزشی و کتابخانه‌ها.
- قربانزاده، سلام‌الله. (۱۳۷۷). «بررسی عوامل مؤثر در رشد و تثبیت باورهای دینی دانش‌آموزان دوره متوسطه استان آذربایجان غربی» طرح پژوهشی سازمان آموزش و پرورش استان آذربایجان غربی.
- مرادی، زهرا. (۱۳۸۵). «بررسی علل گرایش جوانان به دین در شهر همدان» پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته احکام و فلسفه اسلامی، کرج: دانشکده الهیات و ادبیات عرب دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج.
- لقمانی، احمد. (۱۳۸۵). جوانان و بینش‌های ناب. قم: انتشارات بهشت بینش.
- هاشمی، مریم. (۱۳۸۰). «تقویت دین باوری در جوانان» پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم و قرآن حدیث، تهران: دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- Bauer, Norman J. (1995). Likely Implication of the thought of paw and jumes Regarding a school Prayer Amendmet . Cortland, Ny.
- Romanowski, M. H. (2002). Is school prayer the answer? Educational forum, Vol. 66, No. 2, 61154-.